

nieuw het karakter van het plotselinge of, zooals men het bij voorkeur uitdrukt, van „Geschenk und Gnade”. ¹⁰²⁾

Op denzelfden grond, waarop ontwikkeling mogelijk is, is er natuurlijk ook een herhaling van het „Erlebnis” mogelijk in vrijwel denzelfden vorm. ¹⁰³⁾ Het is n.l. mogelijk, dat een „Erlebnis” in ons tot vollen uitgroeï komt. Het is zelfs mogelijk, dat dit zoo ver geschied is, dat er een zekere vrijheid van innerlijke beleving optreedt, waardoor de totaliteit van belevingen een zekere dynamische eenheid ¹⁰⁴⁾ verkrijgt, in welk geval wij spreken van een rijpe persoonlijkheid.

Nu komt dit alles ook naar buiten tot uitdrukking, want in elke innerlijke beleving ligt de drang naar „objectivatie”. Daarin ligt volgens Dilthey de grondslag voor alle geestelijke wetenschappen, daarin ligt ook de grond voor de kenbaarheid van den eenen mensch voor den anderen. Door dezen „Objektivationsdrang” komt de mensch tot daden en leeft hij zijn leven naar buiten toe in begrijpelijke relaties. ¹⁰⁵⁾

En zoo ontstaat de typische samenhang van „Leben-Ausdruck-Verstehen”. ¹⁰⁶⁾ Want deze objectivatie dient niet alleen om ons kenbaar te maken aan anderen, maar ook om ons kenbaar te maken aan onszelf. En onze objectivatie van het „Erlebnis” kan middel zijn, dat anderen ons „Erlebnis” overnemen, en ons zoo verstaan, ook al spreken wij geen woord. ¹⁰⁷⁾ Beter dan door tien-duizend woorden kunnen wij Rembrandts innerlijke beleving verstaan, doordat hij die uitdrukte met zijn penseel. Indien wij althans niet behooren tot het genus der ondiepe zielen, welken volgens Dilthey dit verstaan uit den aard der zaak niet mogelijk is. ¹⁰⁸⁾ Het onderscheid tusschen de menschen en het feit dat ze elkaar zoo slecht verstaan ligt voornamelijk hierin, dat er zooveelen zijn, die niet behooren tot de „tiefe Naturen” of de „Dauernaturen” en die dus niet „tief ersehen können vom Leben aus”. ¹⁰⁹⁾ De trias „Erleben-Ausdruck-Verstehen” beheerscht heel de „Erlebnis”-paedagogiek. ¹¹⁰⁾ Het leven als zuivere actualiteit komt in den „Ausdruck” tot openbaring van zijn individualiseering in den enkelen mensch. En in het verstaan ligt de objectivatie door den enkeling, terwijl de expressie van deze objectivatie de begrippen doet ontstaan. ¹¹¹⁾ Natuurlijk stuiten wij hier nu weer op de mogelijkheid, dat ten opzichte van de waarde dezer begrippen zeer onderscheiden wordt geoordeeld. *Bergson* met zijn „évolution créatrice” ziet in de begrippen slechts middelen om het handelen in de levenspractijk mogelijk te maken. De „solidification du fluent” is noodig om in dit leven activiteit ten opzichte van anderen te ontwikkelen. ¹¹²⁾ Wij kunnen nu eenmaal op een weg-